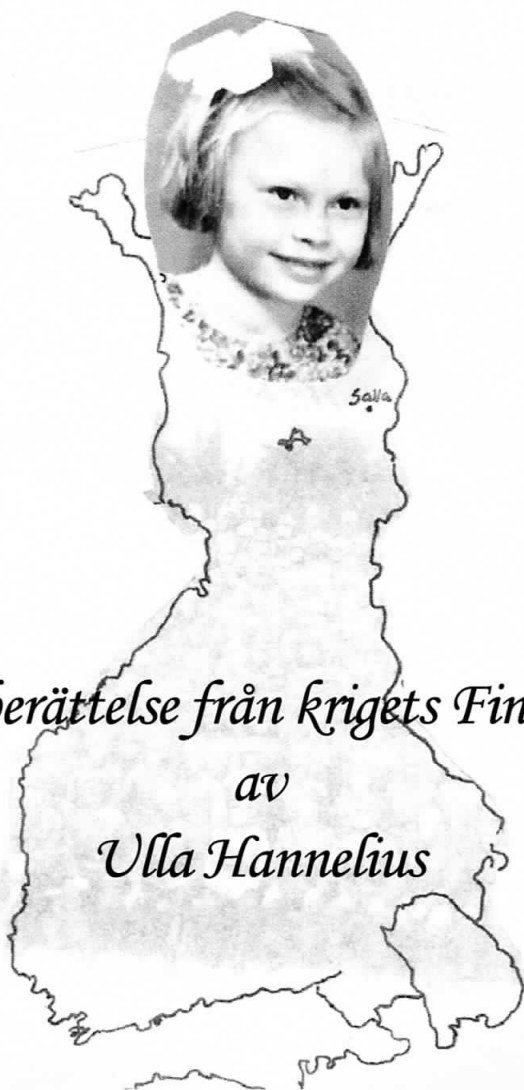

☆ Best Production ☆

Maila

ett barn ur de finska skogarna

En berättelse från krigets Finland

av

Ulla Hannelius

Maila – ett barn ur de finska skogarna

*En berättelse från krigets
Finland*

av

Ulla Hannelius

redaktör

Marie-Louise Nilsson

Best Production

Förlag

Berättelsen bygger på Ulla Hannelius egen forskning
samt intervjuer med Maila Sköld och Kirsti Gustafsson
(båda födda Tervo)

Tidigare utgivning:

Josefin och Frostbrunnsdalen 2002

Kvickrot 2002

Tant Alidas hemlighet 2004

Novellsamlingarna: Om hemligheter och När rädslan kommer (2006)

Skärvor av en barndom (2006)

Best Production Förlag

S:t Lars Kyrkogata 14

311 31 FALKENBERG

Tfn 0346-821 63

info@bestquality.se

www.cashier.nu/mln

Ulla Hannelius

Harry Blombergs gata 4

784 61 Borlänge

e-post: paulla.oreby@ebox.tninet.se

Copyright: Ulla Hannelius&Marie-Louise Nilsson

Design omslag: Marie-Louise Nilsson

Samtliga foton tillhör familjen

Omslagsbild: Maila som krigsbarn

Handgjord i begränsad upplaga, Falkenberg 2006

Maila – ett barn ur de finska skogarna

Året var 1903. Septembersolen lyste röd på de sju finska torpen i ödemarksbyn Vuosnajarvi i gamla Salla. Det var dagen före fullmåne och det rykte ur skorstenen på ett av torpen.

Heikki Tervo hade eldat. Det var dags för hans späda hustru Erika Kustaava att föda.

I väglöst land bland fjällen norr om Polcirkeln kom Lill-Kustaava till världen. Och trettonåriga Anni hade fått en lillasyster. Senare skulle de båda flickorna få en lillebror, Toivo.

Lill-Kustaava matades med hjortronsylt från myrmarkerna, vilt från storskogen och fisk från sjön nedanför. Hon var ett friskt barn, kort till växten. En flicka som spred glädje omkring sig.

Eftersom det anspråkslösa torpet inte behövde mer än två kvinnohänder mognade Lill-Kustaava tidigt till Kustaava och tog anställning som piga i främmande trakter. Företagsam och full av tillit flyttade hon från den ena anställningen till den andra utan att ana de faror som lurade på unga kvinnor. Och om åttatimmarsdagen hörde hon inte talas om.

Kustaava var 23 år när hon ensam fick ta ansvar för sitt första barn, Eeva.

När Kustaavas far dog år 1933 och modern tre år senare hade Kustaava fött tre barn till som hon ensam skulle försörja: Vilho, Leena och Kirsti. Föga anade hon att kriget om några år skulle jaga henne på flykten och att hon skulle komma att föda ytterligare fyra barn.

Tisdagen den 18 maj 1937 födde Kustaava sitt femte barn, en liten flicka med blåa ögon. Hon fick heta Maila Marja och var lik sin mamma. Prästen antecknade senare i kyrkoböckerna att flickan fötts redan den sjuttonde maj.

Samma år som Maila föddes blev Kustaavas yngre bror Toivo frisläppt ur fängelset där han avtjänat ett straff för landsförräderi. Sannolikt hade han varit medlem i kommunistpartiet, ett parti som olagligförklarades år 1930. Alla medlemmar av partiet som därefter påträffades blev åtalade för landsförräderi.

Kustaava arbetade omväxlande i Tuutisjärvi, i gamla Salla kyrkby och i Kemijärvi.

Det var fortfarande mörkt ute på bondgården i Tuutisjärvi när Kustaava var klar med mjölkningen. Tvååriga Maila hade ätit frukost och stökade runt i köket. Tioåriga Vilho var i skolan.

Plötsligt kom bonden inrusande i köket.

– Ryssarna är här! Vi måste fly! skrek han.

Det var den 30 november 1939. Vinterkriget hade brutit ut.

På andra sidan gränsen stod den Nionde ryska armén med 90 000 soldater och väntade på att tränga in genom Kustaavas hemtrakter. Från Kantalahti planerade de att tränga in över Uhtua och Repola till norra änden av Bottniska viken för att skära av Finland på det smalaste stället och därmed förhindra landförbindelserna med Sverige och Finlands försörjning.

En finsk division, 14 500 man, med bara en artilleribataljon samlades i Uleåborg. Den ettusen kilometer långa landfronten från Suojärvi norr om Ladoga till Norra ishavet försvarades endast av självständiga finska

kompanier och bataljoner, för det mesta skyddskårsförband.

På landsvägen såg Kustaava en hästskjuts försvinna i full fart mot nästa gård. Buskradion hade fungerat. Hon stod alldeles stilla. Hon hade hört bonden, men ville inte tro att det var sant. Inte krig nu. Och inte här. Visst hade det talats om ryssfaran. Finland hade mobiliserat, stadsbor söderut hade evakuerats. Men det var där borta vid Karelska Näset det var farligt. Inte här uppe i obygden. Varför skulle ryssarna bry sig om dem? Här fanns ju ingenting att ta.

– Dom är nära! skrek bonden. Snart är dom här!

Kustaava stod orörlig med armen om Maila, som om hon måste samla ihop alla sina krafter för att ta itu med detta oerhörda.

– Men barnen? sa hon upprörd.

– Jag spanner för hästen och hämtar Vilho i skolan, sa bonden. Packa och gör allt klart!

– Flickorna?

– Vi kan inte göra något. Hinner inte. Dom får fly med dom vuxna i Lampela och Salla. Kanske har Eeva, Leena och Kirsti redan kommit iväg.

– Men Kirsti är ju bara fyra år, flickungen, sa Kustaava och kramade om Maila.

– Och ta med lakan, sa bonden.

När bonden återvände med Vilho hade Kustaava plockat ihop mat, filter och kläder inför flykten. Lakanen lade hon överst. Ingen av dem anade att de aldrig skulle återse Tuutisjärvi.

Det ångade om hästen. Maila, som fått veta att hon skulle få åka släde, stod och trampade intill en hög snövall.

I kyla och djup snö skulle Kustaava fly med de två barnen tvärs över Finland. Och flykten gick i hästskjuts, på öppna bilflak, till fots och i godsvagnar. Och lakanen skulle komma att användas åtskilliga gånger i snön när de gömde sig för fienden.

De första milen till Hautajärvi fick de åka med bonden. Han körde fram till några baracker. Utanför stod en grupp kvinnor och barn. Kvinnorna pratade upphetsat, några barn grät av utmattning, andra sprang runt och jagade varandra. Överallt i snön fanns högar av knyten med de ägodelar kvinnorna fått med sig. Längre bort råmade en ensam ko. Maila stod intill Kustaava, hon höll Vilho i handen.

– Vi stannar här i natt, sa Kustaava.

Inne i baracken var det fullt med sängar och i varje säng låg en grå filt. En lotta stod och eldade i en kamin.

Nästa morgon väcktes Maila tidigt. Det var bråttom. De klädde sig skyndsamt, drack ett glas mjölk och åt en skiva av den mörka rysslimpan mamma hade i knytet. En lastbil stod utanför i ett vitt moln av ånga. Motorn dundrade. En lotta skrapade is från vindrutan. Lastbilen skulle ta dem mot Karhujärvi några mil bort och sedan vidare till Joutsjärvi berättade mamma. De skyndade ut. Mamma lyfte upp Maila och sitt knyte på flaket och Vilho klättrade efter. De satte sig på en av de hopslagna träbänkarna på det öppna flaket. Det var trångt. När bilen startat kröp Maila ihop för att komma undan den bitande vinden. Hon höll Vilho i handen. Det var första gången hon åkte lastbil.

Inga människor syntes i Karhujärvi och lastbilen körde förbi samhället. Men plötsligt pekade Vilho längre fram och ropade:

– Det står människor där borta.

Vid vägkanten en bit utanför Karhujärvi stod en stor grupp kvinnor och barn. De viftade med armarna. Rimfrosten i deras halsdukar och mössor visade att de varit ute i kylan ett bra tag. I dikeskanten halvsatt ett par gamla kvinnor på sina packningar. Ett spädbarn grät ihärdigt. Lastbilen stannade. Lottan som körde kom fram till flaket och sa:

– Vi måste hjälpa dem. De har gått långt. Alla över tio år måste stiga av och gå till fots mot Joutsjärvi.

– Jag har inte fyllt ännu, sa Vilho och höll Maila hårt i handen.

Kustaava klättrade ner från flaket.

– Vänta på mig i Joutsjärvi, sa hon. Jag kommer nog fram till kvällen. Vi stannar där i natt. Och Vilho, ta hand om Maila. Se till så hon inte förfrys sig.

Bakom lastbilen stod en lång rad med mammor och barn, några drog fullastade barnvagnar och kälkar genom snön, andra bar små knyten. Maila vinkade åt mamma. Hon var fortfarande sömnig och satt kvar i sitt hörn när lastbilen fortsatte sin färd. Hon försökte fråga Vilho om det var säkert att mamma skulle komma efter, men han hörde henne inte i blåsten.

Hon vaknade av att Vilho sa något. Lastbilen hade stannat. Hon såg inga hus, bara snöklädda fjäll och myrmarker. Det kändes som om de skumpat omkring i flera dagar. Lottan stod nedanför flaket.

– Det är fel på bilen... Vi måste gå den sista biten, det är inte så många kilometer, sa hon.

Vilho lyfte ner henne och sedan mammas knyte. Han grävde fram brödet och bröt en bit till henne.

– Ta det här så du orkar, sa han, tog henne i handen och började gå längs landsvägen.

Hon längtade efter mamma.

– Hon kommer nog snart, tröstade Vilho. Nu måste vi gå.

När Maila inte orkade gå bar han henne på ryggen.

Det var mörkt ute när de kom fram till Joutsjärvi, men månen lyste starkt. Inga människor syntes till. Ingen rök i skorstenarna. De stannade vid en stuga.

– Alla har lämnat Joutsjärvi, sa lottan. Ni kan stanna här i stugan till i morgon. Då är nog era mammor här och då skall ni alla gå mot Kemijärvi. Det är knappt 30 km dit. Jag lämnar er nu. Jag skall försöka ordna transport så ni slipper gå hela vägen.

Vilho ledde in Maila i köket där lottan lagt ut pappmadrasser på det kalla golvet. En gammal tant tände eld i vedspisen, en annan tog fram en ljusstump och tände den. Det var trångt och ett surrande av röster och snart spred sig värmen i rummet. Maila hade knappt hunnit dricka en kopp varmt vatten och äta en bit bröd innan hon somnade. Också Vilho lade sig ned. Alla var trötta och det blev snabbt tyst i stugan. Mamma Kustaava syntes inte till.

När Maila och Vilho vaknade nästa morgon var Kustaava där. Hon stod vid spisen.

Också denna morgon var det bråttom och snart befann sig kvinnor och barn på väg till fots mot Kemijärvi. Det var tjugo grader kallt.

Vilopauserna blev korta i kylan.

Efter tre timmars vandring hördes plötsligt flyglarmsirener.

– In i skogen ... vi måste gömma oss! skrek någon.

De lämnade landsvägen och pulsade genom den djupa snön för att ta

skydd av träden. Likt vita spöken stod Maila och Vilho tysta under lakanet. De höll varandra i handen. Kustaava hukade intill dem.

– Hur kommer ryssarna, viskade Vilho. Längs vägen eller i flygplan?

Och Kustaava ryckte på axlarna. Vem kunde väl svara på det annat än ryssen själv, tänkte hon och anade inte hur många gånger hon skulle få användning för det vita lakanet.

Det kom inga ryssar och inga bomber den gången och de kunde fortsätta sin vandring. De hade inte hunnit långt när de såg något röra sig längre fram på landsvägen. Efter en stund urskiljde de hästskjutsen som kom från Kemijärvihållet. Och bakom denna ett par hästar till med slädar. De klättrade upp i slädarna och drog över sig filtarna som fanns i. De hade lång väg kvar på sin flykt.

I Kemijärvi kände Kustaava igen sig. Hon hade arbetat där.

Hästskjutsarna kördes till stationen, där ett långt godstång ångade utanför stationsbyggnaden. Det var trångt. Överallt kvinnor med barn och packning. Och finska soldater.

Soldaterna hjälpte dem ombord på godsvagnar. Vilho och Maila satte sig på golvet och Kustaava tog fram en filt. Dörrarna sköts igen och tåget rullade iväg västerut mot Rovaniemi och vidare mot Kemi.

Det var morgon när de kom fram till Kemi. På stationen bjöd lottor på varm soppa ur stora grytor.

– Är vi framme nu? undrade Vilho.

– Inte riktigt, sa Kustaava. Vi skall åka buss också.

Kustaavas flykt med de två barnen slutade i Alatornio vid gränsen till Sverige. Där fick hon och barnen uthärda kriget, för även dit nådde ryska bombplan på sina nattliga räder. Kvinnor och barn tvingades söka skydd.

I slutet av vinterkriget hade sovjetunionen satt in 2 500 flygplan mot Finland, och en del av dessa lyckades avbryta den livsviktiga landförbindelsen i norr mellan Finland och yttervärlden, men bara under några timmar i taget.

Närmare 10 000 frivilliga svenskar kom till Finland, men knappt 2 000 av dem hann sättas in i strid. Och ingen av de frivilliga som rest till Finland från Danmark, Norge, Ungern, Förenta staterna och Storbritannien hann någonsin till fronten.

Medan Kustaava fylld av oro för sina barn var evakuerad i Alatornio trängde två ryska divisioner (35 000 man) den 9 december 1939 i stark kyla och en meter djup snö tillbaka den enda finska bataljonen som försvarade hennes hembygd i Salla by efter att ha beordrats dit av Mannerheim den 5 december.

Och den 16 december befann sig ryssarna bara tjugotvå kilometer från Kemijärvi. Det ovanligt klara vädret efter mitten av december möjliggjorde större flygraiden än en normal vinter. Men finnarnas gerillataktik var framgångsrik. Vintern 1939–40 var en av de kallaste i mannaminne. Redan i december uppmättes -45° vid fronten i norr. Och även om kylan var svår att uthärda var den en ovärderlig bundsförvant för de hårt trängda finnarna under större delen av kriget. Hälften av Sovjets stridskrafter i Europa hade vid årsskiftet 1939/40 frusit fast i Finlands snö.

Finnarnas flankanfall den 18 december fick ryssarna att fly i panik tillbaka till Salla där de grävde ner sig och byggde skyddsrum. I en hel månad var krigsfronten Salla by.

I mitten av januari tvingades ryssarna tillbaka till Märkäjärvi sydväst om Salla, där de stannade till krigets slut.

När fred utropades den 13 mars 1940 blev var tionde finsk invånare hemlös. Bland dessa Kustaava och hennes barn. Finland förlorade omkring en tiondedel av sin totala yta. 19 576 finska soldater hade dött.

Och bland de landområden som måste överlåtas till Sovjetunionen fanns Kustaavas hem och barndomstrakter i gamla Salla. De sista finska truperna skulle enligt fredsfördraget retirera från den nya gränsen mot Sovjet den 20 mars.

Efter krigsslutet kunde Kustaava med sina två barn äntligen lämna evakueringsorten Alatornio. Hon reste till Kemijärvi, där hon äntligen återförenades med sin åttaåriga dotter, Leena, som vid krigsutbrottet evakuerats från Salla kyrkby tillsammans med sina fosterföräldrar. De övriga två flickorna hade färdats med sin inackorderingsfamilj norrut till Sodankylä.

Från Kemijärvi såg Kustaava finska rallare bygga järnväg bort mot gamla Salla som nu var ryskt. Järnvägen var en eftergift till Sovjetunionen.

I Europa pågick andra världskriget. Den 9 april 1940 invaderade tyskarna Danmark och Norge. Förhållandena mellan Sovjetunionen och Tyskland skärptes. När vinterkriget var slut började tyskarna intressera sig för Finland. Och Finland valde sida, föredrog Tyskland framför Sovjetunionen, bl a av försörjningsskäl.

En överenskommelse undertecknades i september 1940 angående transitering av tyska trupper genom Finland till och från tyska baser i norra Norge.

I Kemijärvi hade Kustaava träffat Frans Kerkelä. Han var två år yngre än hon, änpling sedan många år och hade en tioårig son. Kustaava var lycklig. Hon var 37 år gammal, väntade barn med Frans och han hade friat. De skulle gifta sig innan barnet föddes och hon skulle äntligen ha någon att dela vardagen med. Men Frans blev sjuk och giftermålet måste skjutas upp.

Den 13 mars 1941 födde Kustaava tvillingflickorna Raili och Ritva. Frans blev allt sämre. Tre veckor efter tvillingarnas födelse dog han. Det var den 3 april 1941.

Åter stod Kustaava ensam med ansvaret och försörjningsbördan.

När Hitler sommaren 1941 inledde anfallet mot Sovjetunionen fanns det redan tyska trupper i norra Finland. Denna särskilda lapplandsarmé – den 20. bergsarmén förlade sina trupper bl a i Rovaniemi och Salla. Och baracker med tyska soldater skulle snart finnas även som grannar till Kustaavas familj.

Med tysk hjälp skulle Finland komma att återerövra områden som förlorats till Sovjetunionen, för att på nytt förlora dem i slutet av andra världskriget.

Kustaava var orolig. Försättningskriget hade pågått betydligt längre än vinterkriget. Tvillingarna var ett år gamla och treåriga Maila var sjuklig. Redan under vinterkriget hade Kustaava hört talas om sjuka barn som fått resa till Sverige för att vårdas där eftersom de finska sjukhusen behövdes för sårade soldater. Men Kustaava hade också hört ryktas om fartygskonvojer och om ryska bombplan som varit hotande nära barntransporterna med båt från Åbo. Det fanns barntåg över Haparanda, men

Kustaava visste att Maila inte skulle orka med en sådan resa. Dessutom hade ett barntåg under vinterkriget på väg till Haparanda kolliderat med snälltåget mot Helsingfors.

Födelsetalet i Lappland var högt, men också barndödligheten var skrämmande hög, 2 till 3 gånger högre än genomsnittet i landet. Våren 1942 då barnförflyttningen till Sverige inleddes beslutade Finska Röda Korsets hjälpkommitté att för sin del endast förflytta sjuka barn från Lapplands län. Större delen av dessa led av tuberkulos.

Kustaava som bodde med barnen i Kursu fick klartecken att skicka Maila, som ännu inte fyllt fyra år, för att äta upp sig och få vård i Sverige, och tillsammans med andra sjuka barn reste lilla Maila den långa vägen till Åbo. Barnen trängdes i bussar och mörklagda tåg. Överallt fanns soldater med gevär, både finska och tyska. Somliga sårade och trasiga, andra till synes oskadda. Och Maila som varnats för soldater var skräckslagen.

Den 15 mars 1942 fick Maila i Åbo en namnbricka om halsen för att sedan genomgå läkarundersökning, tubekulinprov och vaccination. Det stora hotet för barnen i krigets Finland var difteri, mässling och kikhosta. Året innan hade 202 barn dött i difteri och 22 i bombningar. Efter läkarundersökningen serverades kvällsvälling på uppsamlingshemmet och ett tåg förde Maila och de andra barnen till hamnen. Några enstaka stearinljus lyste upp de mörklagda tågagnarna när lokomotivet ångade genom Åbo. Några barn grät, andra hostade, men de flesta var uttröttade och tysta.

I hamnen var det bråttom att få ombord allt på den specialinredda båten. Hjälparbetare skyndade i mörker och kyla med små barn inlindade i

filter och andra i släptåg. Barnvagnar, kappsäckar och blöjor staplades skyndsamt på däck och under däck väntade en jättesäng av tätt packade britsar.

Så snart båten lämnat Åbo började avklädningsproceduren under däck. Den skedde i skenet av två strålkastare. Maila fick egen kudde och filt och kläderna hängde hon upp på en krok i fotändan av sängen. Strålkastarna släcktes. Det blev tyst i britsarna. Men utanför dånade isen likt en jättehammare mot fartygsskrovet.

Nästa morgon fylldes luften under däck av barnsorl och Maila fick snabbt på sig kläderna.

På Skeppsbron i Stockholm väntade svenska Rödakorssystrar i brungråa uniformer med vita armbindlar och svensk-finsk ordbok i handen. Det var den 16 mars 1942.

Maila kom från ett mörklagt Finland till en stad i ljus. Så mycket lampor hade hon aldrig sett tidigare.

– Älä pelkää... Tule tänne, läste en lotta högt ur sin ordbok för barnen. Var inte rädd... Kom hit.

En bil körde Maila till ett stort hus där hon måste ta av sig kläder och skor. Hon skrubbades i ett vitt badkar, avlusades och fick ta på sig en vit skjorta.

Fem dagar senare den 21 mars anlände Maila till Nöbbelehemmet i Värnamo intill sjön Vidöstern. I nästan sju månader vårdades hon på barnhemmet och under denna tid började ett nytt språk tränga undan språket hon talat med sin mamma och sina syskon.

I juni 1942 hade det finska socialministeriet beslutat att krigsbarnen skulle återföras till Finland för att de skolpliktiga barnen skulle kunna börja

sin skolgång. En enda transport kom till stånd och gick med tåg över Haparanda. Nya direktiv sa att endast barn vars föräldrar insisterade på att få hem sina barn skulle skickas tillbaka.

Maila var fortfarande sjuk och svag. Hon behövde en annan vård än den som gavs på Nöbbelehemmet. Den 10 oktober 1942 flyttades hon till Barnhemmet Finlandia på Karlshäll på Långholmen i Stockholm där hon vårdades under nästan två månader.

Maila hade tuberkulos. Någon medicin för sjukdomen fanns inte ännu. Den 2 december 1942 förflyttades hon till Tjärnans barnsanatorium i Kullsveden i Dalarna i väntan på att hennes kropp skulle läka ut sjukdomen. Det var ett stort hus hon kom till, nästan som ett slott och det fanns skog intill. På sanatoriet fanns plats för tjugo barn och här fanns också en finsktalande barnsköterska. Men nu talade Maila bara svenska.

Medan Maila fick vård på barnsanatoriet fortsatte barntågen till Sverige över Haparanda. Tåg med tysta, inåtvända barn från landsbygden. Barn från familjer som förlorat allt. Där fick de nu ligga på bårar på tåget, fastbundna för att inte ramla av. I tågdark som skulle förfölja dem i månader. Och mellan bårarna rörde sig lottor som flyttade barnen mellan pottor, tågtoaletter och matbord.

Den 8 juni 1943 steg Maila ombord på Rödakorståget från Stockholm till Haparanda. Hon var nu frisk och kunde äntligen återvända hem.

När tåget kom till Haparanda var det mörkt ute och genom nattmörkret tog tåget henne fram genom det krigshärjade Finland. Tågresan från Dalarna till Haparanda hade gått via Stockholm och tagit flera dagar. Under sin tid i Sverige hade Maila hunnit fylla både fem och sex år och hon talade enbart svenska, ett språk hennes mamma inte förstod. Åter en

gång skulle hon komma att byta språk.

År 1944 flyttade Kustaava till Karhujärvi i Salla där hon fick anställning på barnhemmet. Under en kort tid hade hon alla barnen hos sig. Hon var lycklig, gladdes åt barnen som nått skolåldern och fick undervisning i byns folkskola och åt minstingarna som stökade runt hennes fötter. Och hon var stolt över Eeva som fick praktisera på barnhemmet.

Karhujärvi barnhem hade byggts upp på en grund av 200 m² åren 1941–42 på Niskalaå kern och var för sin tid ett modernt barnhem med en huvudbyggnad i två våningar och en 13 meter lång sidobyggnad. I huvudbyggnaden fanns utrymmen för barnen på första våningen med avdelning för de stora, de små och för spädbarnen. På andra våningen bodde personalen. Huset hade källare med pannrum, bakugn och vattenpump, som pumpade upp vatten till husets 50 invånare från den 17 meter djupa brunnen utanför. I huset fanns nymodigheter som inomhustoaletter och vattenburen elementuppvärmning. I sidobyggnaden fanns vaktmästarbostad, bastu och tvättstugan som tillsammans med bykstugan vid sjön skulle bli Kustaavas arbetsplats när hon inte tog hand om de två kor som barnhemmet hade i Niemis ladugård.

Maila var ett livligt barn. Vistelsen i Sverige hade medfört att hon som sexåring under en period inte kunnat tala med sin egen mamma och sina syskon. Detta i sin tur hade lett till att hon inte alltid var så lätt att styra. När hon återfick sitt finska modersmål fanns något av denna bångstyrighet kvar. På barnhemmet var reglerna många och skulle följas, annars fick man själv hämta fram riset åt den robusta föreståndarinnan. Den

dagen då de tyska soldaterna kom marscherande förbi barnhemmet glömmes Maila inte och inte heller den stora stenen. Alla barnen rusade in. Alla utom hon, som satt på stenen och sjöng. Visst var hon rädd för soldaterna, förskräckligt rädd, men det var spännande också. Och roligt att sjunga i solskenet. Soldaterna kom närmare och närmare. Maila fortsatte att sjunga. Nu var det för sent att komma undan. När soldatkolonnen nådde henne tittade hon ner i marken, hon såg stövlarna, men fortsatte att sjunga. Ingen av soldaterna talade till henne, ingen rörde henne. Trampet av stövlar fortsatte bort längs landsvägen. Men handen som drog henne in i huset och bort till björkriset var hård och bestämd. Lika bestämd som den dagen då Maila gömt sig i skrymslet under trappan för att äta upp degbiten hon tagit ur bunken i köket.

Kustaava var bekymrad. Något stod inte rätt till på barnhemmet. Det var något underligt med föreståndarinnan i den långa mörka kjolen och de tjocka strumporna. Hon rörde sig som en man och talade med brytning. När Kustaava hittade rakhyveln avslöjade hon sina misstankar för polisen.

Flickorna lekte utomhus när polisen kom till barnhemmet.

– Stanna ute! sa polismannen strängt och klev in i huset.

Den till föreståndarinna utklädde tyske soldaten anade oråd och försökte komma undan. Efter en jakt genom barnhemmet kunde polismannen med Kustaavas hjälp fånga in mannen och sätta på honom handbojor. Den förrymde soldaten led av syfilis och hade sår på armar och ben, vilket han dolt under de långa ärmarna och tjocka strumporna.

På hösten skulle Maila börja skolan i Karhujärvi. Men så blev det inte. I

stället fick Kustaava en tidig morgon i september skura barnhemmets byk-kar extra noga så att byns befolkning kunde föras med havregrynsgröt ur karet inför den hastiga evakueringen. Och det moderna barnhemmets öde blev kort. Det brändes ner under tyskarnas marsch ut ur Finland i Lapplandskriget.

Redan i juli 1944 hade Kustaava hört berättas om Sallabor som evakuerats undan partisanerna i öster, till Sodankylä.

Och den 1 september 1944 utsattes Salla gamla kyrkby för en ihärdig rysk bombning trots fredssamtalen som pågick mellan Finland och Sovjetunionen. Två dagar senare evakuerades byns befolkning tillsammans med de bosatta från Sallas östra delar till Karungi vid Torne älv.

På väggplakaten om evakuering som i all hast spikades upp läste Kustaava att det var deras tur att ge sig iväg nu. Vart de skulle ta vägen visste hon inte. Evakueringsplanerna var hemliga och informationen i tidningar och radio knapphändig. De fick ta med sig allt de kunde bära i händerna eller som kunde transporteras med häst, och anmodades att packa ner allt i viktighetsordning: Nödvändiga kläder, mat, värdeföremål och annat. Egna matkärl, bestick och identitetsbevis var viktiga. Evakueringen sköttes av militär personal. På samlingsplatsen i byn fanns lådor, plåttunnor och överklädda säckar med adresslappar av trä och innehållande de viktigaste ägodelarna för människor som nu måste lämna sina hem.

Det var fem år sedan Kustaava själv förlorade sitt hem.

Den 4 september 1944 slöts vapenstillestånd med Sovjetunionen. Två dagar tidigare hade Finland brutit sina förbindelser med Tyskland.

Fortsättningskriget hade pågått i över tre år. Men avtalet med Sovjetunionen gällde inte norra Finland där läget var oklart. Den 7 september beordrade president Mannerheim att hela Lapplands län skulle evakueras och från och med dagen därpå var det förbjudet för finska medborgare att uppehålla sig inom länet utan tillstånd från polismyndigheten.

Den 13 september var hela Salla kommun evakuerad. Vid det laget hade tyskarna forslat bort sin materiel från Salla för att visa att relationerna med Finland brutits. Inofficiellt transporterades dock tysk egendom mellan Rovaniemi och kusten mot att tyskarna tillät finska transporter i samband med evakueringen. Enligt den hemliga överenskommelsen besatte tyskarna alla tåg och stationer i tyskkontrollerade områden, dvs i riktning mot Kemijärvi. De sista tyska båtarna lämnade Toppila hamn i Uleåborg den 14 september med sårade soldater, överflödigt personal och stridsoduglig materiel till Tyskland.

Freds villkoren var hårda. I dessa ingick dryga krigsskadestånd och landavträdelser samt att Finland skulle avväpna och internera tyskarna i norr. Och jakten på de 200 000 tidigare vapenbröderna som nu flydde mot Norge skulle komma att pågå till april 1945 då de sista tyska truperna gick över den norska gränsen.

De tyska soldaterna gav sig inte frivilligt. På vägen ut ur landet ödelade de allt i sin väg. Brände broar, hus, byar och städer, våldtog och skövlade.

Lapplandskriget blev ödesdigert för Kustaava och hennes barn. Ännu en gång tvingades hon nu brådstörtat iväg på flykt genom landet, denna gång undan tyskarna och tillsammans med sina fyra yngsta flickor.

Sjuttonåriga Eeva stannade på evakueringsorten där hon fått arbete. Vilho och Leena hade tidigare tvingats resa söderut till Nokia för att återuppta sin avbrutna skolgång.

Lapplandskriget skulle komma att leda till en definitiv splittring av Kustaavas familj.

Kustaavas flykt hösten 1944 med sina fyra flickor mitt under den pågående jakten på tyskar blev lång och full av umbäranden. Hon hade varnat flickorna för soldater, sagt till dem att springa in så fort de såg sådana. Nu fanns inget hem att ta sin tillflykt till. Verkligheten var grym och fienden fanns överallt. Under sin flykt genom landet möttes Kustaava och hennes barn av ohyggliga scener. Sårade och blodiga soldater, skövlade byar och nerbrända stugor.

Bilderna av allt det grymma och obegripliga skulle förfölja Maila i drömmarna långt upp i vuxen ålder. Och Kirsti skulle aldrig glömma korna hon hört talas om och som hon smugit iväg för att se på bangården. Kor som tillryggalagt dagsmarscher långt över rekommenderade 15 - 20 km. Kor utan klövar och med en trälapp fästad i ett band om halsen.

Även nu flydde Kustaava tvärs över landet, men den här gången var flykten längre. Den gick söderut längs kusten för att sluta på barnhemmet i Kronoby i Österbotten där hon fann sin tillflykt tillsammans med nioåriga Kirsti, sjuåriga Maila och de drygt treåriga tvillingflickorna Raili och Ritva.

De första tre milen till Joutsjärvi fick Kustaava och hennes fyra flickor åka lastbil. De rastade i lador för att sedan fortsätta strapatserna än till fots, än i militärambulans, i ambulanståg och i godståg. Färdsträckan delades upp i dagsmarscher. De traskade genom skogar, över berg och

blöta myrar, vilade ut i ödetorp och lador, någon gång i en skola. I en hel vecka bodde Kustaava och barnen i en risikoja i skogen med ytterkläderna på, hela tiden beredda på flykt. Trängseln var stor och hygienen en bristvara. Där matstationer fanns längs transportvägen fanns också lottor. När maten tog slut slaktades boskap.

Ryktena som spreds bland de flyende var många och underblåstes av tyskarna. Ett rykte sa att Sovjetunionen skulle intaga Lappland för att där bilda en kommunistisk stat med Kemi som huvudstad.

De utdragna tågresorna innebar orolig väntan i iskalla vagnar t ex i Rovaniemi, Muurola och Kemi där nytillkomna kvinnor, barn, åldringar och sjuka lastades ombord. De flesta fick stå i vagnarna, men näthyllorna under taket nyttjades flitigt för småbarnen. Säckar hängdes för fönstren och ingen fick lämna tåget utan tillstånd.

I Rovaniemi hade antalet tyska soldater under kriget överstigit invånarantalet. Där stängdes radiostationen plötsligt den 8 september. Därmed upphörde informationen till flyktingarna. Panik utbröt och i sin nöd slaktade människor boskap och flydde från sina ägodelar.

Från Rovaniemi gick nu ambulanståg till Uleåborg med både sjuka och friska flyktingar. Och bland dessa fanns Kustaava och hennes barn. På matstationen i Uleåborg fick de varm mat och barnen fick ett glas mjölk och en smörgås innan färden fortsatte söderut med nästa tåg. I Gamla Karleby fick de äntligen stiga av tåget. De hade två mils bussresa kvar till förläggningssorten som tilldelats dem: Nedervetil. Men bussen med Kustaava och de andra mödrarna med barn åkte inte till Nedervetil, utan till Kronoby, en och en halv mil bort, där det fanns ett barnhem.

På barnhemmet, en och en halv mil ifrån Nedervetil, fick Kustaava och de fyra flickorna efter en flera dygn lång resa en fristad från kriget.

Men krigets fasor var inte över för dem.

Den 24 september sprängde tyskarna den viktiga järnvägsbron i Haukipudas norr om Uleåborg och regelrätta strider mellan finnar och tyskar ägde rum. Då tyskarna några dagar senare var beredda att spränga också den nya landsvägsbron vid Torneå, begärde Finland hos Sovjetunionen förlängd frist för avväpning av den tyska armén, vilket ledde till att tyskarna den 30 september avlägsnade minorna från bron. Men dagen därpå utlyste tyskarna krigstillstånd i Kemi.

Läget var kritiskt. Barnhemmet i Kronoby måste utrymmas och alla barn under tolv år skulle skickas till Sverige. Och bland dessa Kustaavas fyra flickor.

– Ta hand om dina småsyster, sa mamma Kustaava till Kirsti och gav henne en börs med 5 mark, en bok och ett rött hårband.

Kirsti fingrade på femmarken, hon hade aldrig haft så mycket pengar. Hon vek ihop det glänsande sidenbandet och lade det i börsen. Boken skulle hon läsa när hon kom till det andra landet, till landet där det inte var krig och där hon skulle få nya kläder och skor och ha sidenbandet i håret. Landet där hon och hennes småsyster skulle få äta sig mätta. Hon hade ju fem mark i börsen.

Tidigt nästa morgon hämtades barnen i bussar. Det var panik i luften och avskedet från mamma Kustaava blev abrupt.

– Vi ses snart igen, sa Kustaava och kramade Kirsti, Maila, Ritva och Raili.

Bussfärden gick söderut och barnen lastades över i ett södergående godståg på väg till Åbo. På tåget fanns soldater. Många soldater och Maila var rädd.

Själv visste Kustaava ännu inte att hon var gravid och att hon i juni månad året därpå skulle föda sitt åttonde barn, sonen Kaarlo Kalevi.

Det skulle dröja tretton år innan mamma Kustaava återsåg sina fyra döttrar. Kirsti, Maila, Ritva och Raili skulle vid återseendet vara 22, 20 respektive 15 år gamla. Och mor och döttrar skulle inte kunna tala med varandra.

I slutet av oktober månad 1944 anlände sjuåriga Maila med tåg till Åbo efter en lång resa från barnhemmet i Kronoby i Österbotten tillsammans med sina systrar: Kirsti, 9 och Raili och Ritva, 3 år gamla. Det var inte hennes första tågresor till Åbo. Förra gången hade hon fraktats på tåg som vaktats av tyska soldater. Nu var soldaterna finska, men lika skrämmande ändå efter alla mammas varnande ord. Inte bara godståg och bangårdar fick Maila att må illa, också myrmarker och eldsvådor vållade henne obehag som skulle sitta i hela livet.

Den här natten i oktober vaknade Maila ofta, precis som tidigare nätter, av att det kliade förskräckligt på händerna och på kroppen. Mamma hade sagt att hon inte fick riva sig, men hon kunde inte låta bli, måste klia sig tills det blödde. Och hon hade ont i fötterna efter de långa strapatserna.

Ännu en gång fick hon kvällsvälling på uppsamlingshemmet i Åbo och blev undersökt av läkare. Den här gången var hon inte sjuk, men läkaren antecknade att hennes allmäntillstånd var dåligt, att hon vaccinerats mot difteri och smittkoppor och att hon hade scabies (skabb), men inga löss. Det var skabben som kliat så förskräckligt och hon blev insmord med en salva.

På namnbrickan som Maila fick att hänga om halsen kunde storasyster Kirsti läsa: Socialministeriets Barnflyttningskommitté; Barnet: Tervo, Maila; Förälder: Gustava; Avreser från: Kronoby. Namnbrickan skulle få tuggmärken i kanten under resan.

I hamnen i Åbo väntade lastbåten Brynhild. Ännu en gång fick Maila lägga sig på en brits i ett överfullt lastrum, men den här gången hade hon med sig tre av sina systrar. Och storasyster Kirsti hade lovat mamma att ta hand om dem.

När Brynhild kom till Stockholm den 27 oktober 1944 var Kirsti förvildad. Börsen med femmarken och sidenbandet och boken, allt var borta! Hon skulle aldrig återfå dem.

På Skeppsbron väntade svenska lottor. De tog med sig barnen i bussar till ett stort hus: Hotell Anglais där de skrubbades rena i vita badkar.

Efter badet fick Maila åter liniment på kroppen. Och nya kläder och skor. Hon åt köttbullar och potatis med sås och lingonsylt och fick dricka ett stort glas mjölk. Som mellanmål fick hon senare en apelsin. Den smakade illa tills hon lärde sig att skala den. På kvällen fick hon plättar och sylt.

Vid sovdags väntade rader av vita barnsängar. Lamporna i salarna slocknade en efter en tills en ensam nattlampa lyste upp lottan som vakade över dem. Några barn suckade "äiti" halvt i sömnen. Men Maila var mätt och trött och sov snart djupt.

Åter en gång skulle hon byta språk för under de sexton månader som gått sedan hon som sexåring lämnade Sverige hade hon återerövrat sitt finska modersmål och glömt de svenska orden. Nu skulle hon bli svenskspråkig för resten av sitt liv.

Maila och hennes syskon reste från Stockholm till det regionala

Uppsamlingshemmet för finska barn i Borlänge. De kom till ett grått trähus. En dag skulle trähuset komma att rivas och hotell Brage byggas på tomten. Den 1 november 1944 var det dags för ny läkarundersökning. De hade varit i Sverige i knappt en vecka. Mailas allmäntillstånd bedömdes som relativt gott, men hullet sparsamt. Lungröntgen visade att lungorna nu var friska och det antecknades att Maila var behandlad mot scabies och huvudlöss.

Hon var sju år gammal, 110 cm lång och vägde 17,5 kg.

Barnen fick nya kläder. Maila fick en stickad blå klänning. Det var den finaste klänning hon sett. Hon fick också en overall, en "lappmossa" och skor. Hennes gamla kläder tvättades och lades i en papperssäck. Maila var glad över att slippa den gamla bruna mössan, som hon tyckte var så ful.

På "Legitimationen för finska medborgare under 16 år som omhändertagits i Sverige av Hjälpkommittén för Finlands barn" antecknade Länsarbetsnämnden i Kopparbergs län den 4 november att Maila fått kläder för 55 poäng och skor för 8 poäng.

Kirstis nya skor var alldeles för stora och hon rörde sig klumpigt när hon hjälpte småsyskonen med papperssäckarna. I sin egen säck hade hon hemifrån med sig en rutig kjol, en mönstrad tröja, tunna sockor och "kinesskor" – inneskor av tyg. En dag skulle hon klä på sig kläderna som mamma Kustaava försett henne med för att bli fotograferad av sina svenska föräldrar.

Den 6 november 1944 steg Kirsti, Maila, Ritva och Raili av tåget vid Älvdalens station. Plötsligt var allt kaos. De skulle skiljas åt och placeras i olika familjer i Älvdalens kommun. Och inför sina olyckliga syst-

rar kördes dessutom Raili direkt bort till sjukhuset för att vårdas för eksem. Tre främmande kvinnor som talade ett språk flickorna inte förstod lastade varsin flicka och säck med begagnade kläder på pakethållaren och cyklade iväg med dem.

Mailas cykelfärd slutade vid en stor bondgård med flera hus. Hon satt kvar på pakethållaren medan främmande tanter sa något hon inte förstod och tittade på henne som om hon suttit i ett skyltfönster. Så lyftes hon ned från cykeln och leddes in i ett av husen. Hon var omtumlad och olycklig. Varför stirrade alla på henne? Vad sa de? Och var fanns Kirsti som lovat ta hand om henne? Maila grät och mumlade Kirstis namn om och om igen utan att någon förstod varför hon grät och vad hon sa. Och hon fortsatte gråta ända tills hon fick syn på någonting på bordet i det stora rummet. En tyghund. Hon stirrade på hunden och sa:

– Koir! (Hund)

Signe Persson som skulle bli Mailas svenska mamma tog av henne namnbrickan och hjälpte henne av med mössa och overall.

– Kirsti ... Var är Kirsti? Jag vill vara hos Kirsti, snyftade Maila på finska.

När Mailas blivande svenska pappa Ossian och sonen Gösta kom hem den dagen började Maila åter gråta. Nu av rädsla. Det spelade ingen roll att de inte bar uniform. De var ju män och män var farliga. Och matboxen i farbroderns hand såg jättefarlig ut.

När Maila slutat gråta placerades hon på en stol vid det dukade bordet i sitt blivande hem och tittade förvånad på det vita pappret med smör på som hon bjöds att äta.

– Tunnbröd, sa Signe som såg hennes tvekan.

Medan Maila lärde sig äta tunnbröd grät treåriga Ritva sig till sömns

fullt påklädd i köket i en annan stuga i Älvdalen efter att ha vägrat ta av sig sina nedbajsade kläder. Hon skulle komma att sova i flera dygn. När hon vaknade fick hon besöka sin tvillingsyster Raili på sjukhuset. Flickorna lämnades ensamma en stund i sjukhussalen. När de vuxna återkom var tvillingarna försvunna. De hittades hopkrupna under en säng.

Bondgården som Maila kom till ägdes av Signe Perssons föräldrar och Maila skulle bo i Signes familj i lillstugan med pappa Ossian och sjuttonåriga sonen Gösta.

Hjälpkommittén för Finlands barn skickade Signe Persson ett skriftligt tack för att hon öppnat sitt hem för Maila. Där kunde hon läsa att detta var av största betydelse för Maila själv och för stärkandet av banden mellan Finland och Sverige. Och hon fick veta att om hon behövde råd om barnets vård skulle hon vända sig till kommitténs ombud pastor Einar Rimmerfors i Falun.

Sonen Gösta i Älvdalen ingav Maila förtroende och han blev den första mansperson som hon vågade tala med.

På bondgården gick livet sin gilla gång. Ända tills den dag då höladan i anslutning till ladugården började brinna. Branden släcktes snabbt och korna och grisen räddades ur lågorna. Men Maila var skräckslagen och hennes rädsla var svår att stilla. Minnena från krigets eldsvådor hade plötsligt kommit upp till ytan. Och under flera dygn fick mor Signe trösta henne både natt och dag.

Senare skulle Maila under decennier jagas av två mardrömmar. Hur hon skräckslagen ömsom sprang ömsom smög tillsammans med några andra barn, under hus, i diken och bakom buskar, för att till sist alltid bli upptäckt. Eller hur hon paralyserad iakttog sårade soldater som marscherade mot henne och hur ett av ansiktena med bandage för huvud och

ena ögat blir allt större tills hon har det alldeles inpå sig och vaknar.

I Älvdalen fick Maila äta sig mätt. Här blandades inte någon bark i brödet. På gården fanns kor och grannen hade höns. Tre kokta ägg i rad stoppade Maila i sig och hon lärde sig tycka om tunnbröd fast det var så olikt den rysslimpa hon var van vid. Och mammas mat på muikor såg hon inte till här, bara andra fiskrätter. Hon lärde sina nya kamrater att hitta mat i naturen. Pekade ut harsyra och skott från gran och tall på våren.

I legitimationen som gett Maila kläder och skor i Borlänge antecknade kristidsnämnden inköp av ransonerade varor som t ex socker, fläsk och ”kaffe”, dvs te eller kakao. Mailas ransoner av dessa livsmedel var 56 respektive 86 och 3 gram. Och inför julen kunde Signe Persson köpa ransonerade julgransljus att lysa upp lillstugan med.

Den 7 maj 1945 fick Maila och hennes tre systrar höra kyrkklockorna i Älvdalen ringa in freden i Europa.

Maila skulle snart fylla åtta år.

När Maila börjat skolan i Älvdalen och lärt sig skriva, skickade hon brev till mamma Kustaava. Och mamma svarade på breven. På finska. Hon bad Maila förlåta henne för att hon skickat iväg henne när hon som mest behövt sin mamma. Och Maila fick finska läseböcker, böcker hon aldrig lärde sig läsa.

De fyra systrarna höll kontakten med varandra i Älvdalen. De lärde sig snabbt att tala svenska och det finska språket, som var det enda de kunde tala med sin mamma i Finland, föll snart i glömska.

Kriget hade berövat Kustaava hem och ägodelar. Hon väntade sitt åttonde barn och oron för framtiden och längtan efter flickorna på andra sidan Bottenhavet var tung att bära.

Den 30 juni 1945 födde hon en pojke i Kemijärvi. Han fick heta Kaarlo Kalevi och blev en tröst i ensamheten.

År 1946 kom påbud om att Maila och hennes tre systrar skulle återvända till Finland. För att ett krigsbarn skulle få stanna i Sverige krävdes att det var föräldralöst eller att familjeförhållandena var olämpliga, ekonomin dålig eller bostaden olämplig i Finland.

I Finland var tiderna fortfarande oroliga. Över 52 000 finländare hade dött i fortsättningskriget 1941 – 45. Fattigdomen var svår att bära och ransoneringen omfattande. Detta drabbade inte minst dem som i likhet med Kustaava tvingats lämna allt de ägde på andra sidan gränsen. Kustaava visste att hennes döttrar hade det bra i Sverige. Hon valde att låta dem stanna där.

I december 1946 fick Signe Persson ta emot en medalj med påskriften *Benignitatis Humanae Finlandia Memor* som bevis på erkänsla för uppträffande arbete för de nödlidande i Finland åren 1941–1946.

I april året därpå bad socialnämnden i Salla att Maila och hennes systrar skulle få stanna tills vidare i Sverige eftersom deras mor Kustaava fortfarande saknade hem och ordnad bostad och därmed möjlighet att fostra sina flickor.

Den 11 maj 1947 skrev Signe Persson med sirlig handstil under en för-

bindelse för fosterföräldrar för de finska barnen i Sverige. I denna förband hon sig att fortfarande behålla Maila i sin vård, intill dess hemförhållandena blivit sådana, att Maila kunde återvända till Finland, eller tills det på annat sätt blivit ordnat för hennes framtid. Signe Persson förband sig att vårda Maila såsom sitt eget barn, ge henne tillräckligt med mat, kläder och skor, behörig skolgång m m. Och hon förband sig att skicka hem Maila om hennes målsman fordrade detta.

I Kemijärvi levde Kustaava under små omständigheter, men trots sina bekymmer för försörjningen gladde hon sig åt tvååriga Kaarlo Kalevi som sprang runt fötterna på henne. Myndigheterna såg emellertid hennes svåra sociala situation och rekommenderade henne att adoptera bort sonen till en bra familj.

Kustaava vändades. Hon kunde inte tänka sig att skiljas från minstingen. Ändå visste hon att det liv hon kunde erbjuda pojken var ett liv i fattigdom.

I november 1947 hade hon fattat sitt beslut, det svåraste i sitt liv. Hon skrev på adoptionshandlingarna. Kaarlo Kalevi fick ett nytt hem i Mellersta Österbotten. Och Kustaava förband sig att aldrig för egen del göra anspråk på pojken eller söka kontakt med honom.

I Sverige hade Kaarlo Kalevi fyra systrar som aldrig skulle få träffa sin lillebror.

Den 10 juni 1948 blev Maila inskriven i Älvdalens församling.

Barnförflyttningskommitténs verksamhet upphörde.

I augusti 1952 kom ett personbevis från Salla församling i Uleåborgs län som Maila behövde för sin vistelse i Sverige och i november utfärdades i Salla ett hindersprövningsintyg för Maila som underlag för ansökan om pass.

År 1957 återsåg Maila och hennes tre systrar för första gången sin biologiska mamma Kustaava. De hade skickat henne biljett till Sverige. Och hon kom. Hon var nu 54 år gammal. Tretton år hade gått sedan hon tvingades skicka sina barn till Sverige och hon kunde inte längre göra sig förstådd eller förstå sina barn utan tolk. Under åren hade hon via brev som Maila skickat och som översatts till finska hört om sina fyra döttrars liv i Sverige. Nu fick hon äntligen se flickorna med egna ögon.

Den 3 oktober 1958 utfärdade Kungl. Maj:t bevis om svenskt medborgarskap för Maila Marja Tervo, född enligt åldersbetyg den 17 men enligt egen uppgift den 18 maj 1937 i Salla församling, Finland, bosatt i Älvdalens församling, Kopparbergs län.

År 1960 reste Maila och Ritva för första gången till Finland. Det blev en stark upplevelse att återse födelselandet och att träffa de två äldsta systarna Eeva och Leena och tala med dem med hjälp av tolk.

Brodern Vilho hade alltsedan flykten till Alatornio en särskild plats i Mailas hjärta. År 1961 var Maila gift och bosatt i Falun. En lördagseftermiddag ringde det på dörren. Mailas man öppnade. En man frågade efter Maila Tervo. Hennes flicknamn. Maila tittade försiktigt ut i hallen på de två männen. I nästa ögonblick befann hon sig i armarna på sin bror

Vilho. När Maila lämnade Finland var hon fem år och Vilho tretton. De sjutton år som passerat hade inte kunnat utsudda Mailas minne av sin storebror.

När Kustaava Tervo i september 1973 fyllde 70 år samlades hela familjen utom Eeva för första gången sedan 1944 i Finland. Vilho, som arbetat i Sverige, tolkade. När han rest iväg gjorde syskonen och modern fruktlösa försök att förstå varandra.

Och Maila frågade aldrig om namnet på den kortvuxne mannen hon hade fotografi på och som Kustaava sagt var hennes pappa. Mannen som både hon och Vilho liknade, men som hon aldrig träffat.

Under flickornas vistelse i Finland 1973 kom besked att modern – i likhet med andra som förlorat sina egendomar under kriget – anvisats mark av finska staten där hon kunde bygga sig ett nytt hem. Av de 80 hektar Kustaava berövats fick hon nu tillbaka 40. Marken fanns i Pahkakumpu och där skulle Kustaava med Vilhos hjälp bryta mark mitt i skogen för att bygga sig bastu, bostadshus, ladugård och vedbod.

Under åren som följde besökte döttrarna från Sverige sin mor i Pahkakumpu var för sig, en resa över Haparanda och Rovaniemi på 29 timmar.

Kustaava hann aldrig fylla 80. Sista gången Maila och hennes syskon var samlade var vid moderns begravning den 28 maj 1983. Och på samma sätt som Kustaava ensam burit alla sina umbäranden i livet tog hon med sig hemligheterna bakom dessa i graven.

Reg. nr. 54/96 Nams Tervo, Maila
 Född den 17.5.30. Födelsest. Kustaava, arbetare.
 Adress: Salla, Kursu

Sykon reg. nr.
 Ankomst 10.3.42. Adress: Över Hågerstråda den G. S. V.
 Adress i Sverige: Jönköping Stockholm 4092 Koppurberg 5064 enl.färden. 279
 Zi. 5.42 Nöbbelehemmet, Vammoo.
 0.10.42 enl.kitt.färden. Provvisorkita sjukhuset, Långholmen, Karlsholm
 2.12.42 Fjärmina Sanatorium, Sallavägen, enl.kol.m.b. Stockholm

Resehandling för Maila från Salla, Kursu till Stockholm 1942

Reg. nr. L-Va 20 Nams Tervo, Maila
 Född den 27.5.37. Födelsest.
 Adress: Kronoby (evak. från Karhijärvi Barnhem, Salla) postadress: Sallan Kunnan toimisto, Kälviä, Karhijärven lastenkoti
 Sykon reg. nr.
 Ankomst 26.10.44 via Åbo/Borlänge Adress: enl.färden. 5786.
 Adress i Sverige: Koppurberg 111
 6.11.44 Fru Signe Persson, Älvdalen, enl. l. fr. Borlänge. 20

Evakueringsplan från barnhemmet i Kronoby 1944 via Åbo/Borlänge till Älvdalen

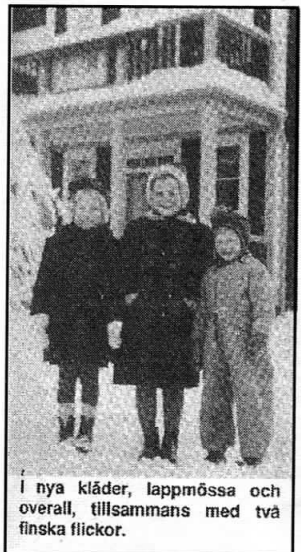

Nöbbelehemmet 1942, Maila i mitten längst fram

Erste eldinkokalo:
ÄITI TARVITSEE TULKIN
 KYTÄRSEEN KESKUSTELEMAAN TYTTÄRIENSA KANSSSA

Enligt första sälls allmänna församling, som är en av de största i landet, har man i den här tiden varit mycket intresserade av att få veta mer om de barn som har kommit till Sverige. Detta är en mycket viktig fråga, och det är därför viktigt att vi får veta mer om dem. Det är därför viktigt att vi får veta mer om dem. Det är därför viktigt att vi får veta mer om dem.

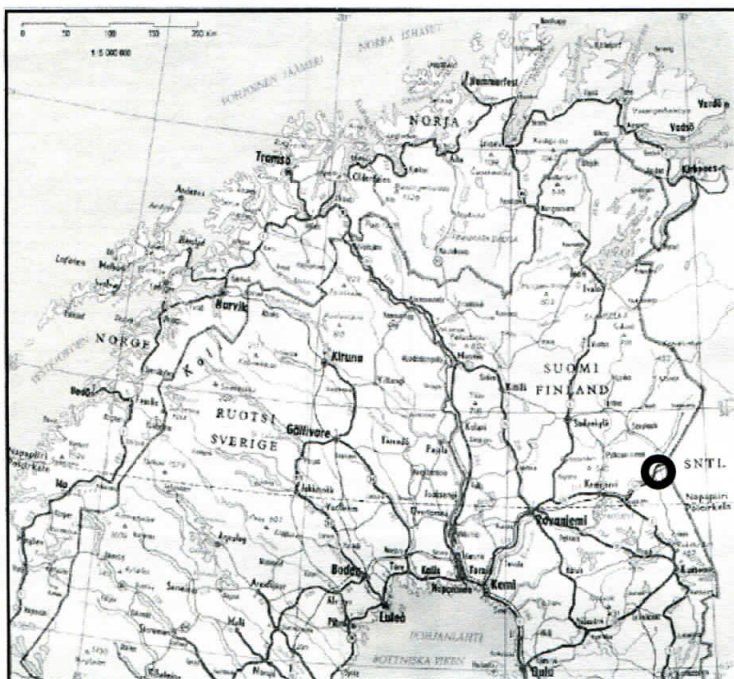
Artikel i KOILLIS-LAPPI 16.8.1968:
 "Mor behöver tolk för att kunna prata med sina döttrar", Kustaava Tervo omgiven av sina fyra "sverigeflickor" och med lilla dotterdottern i famnen.

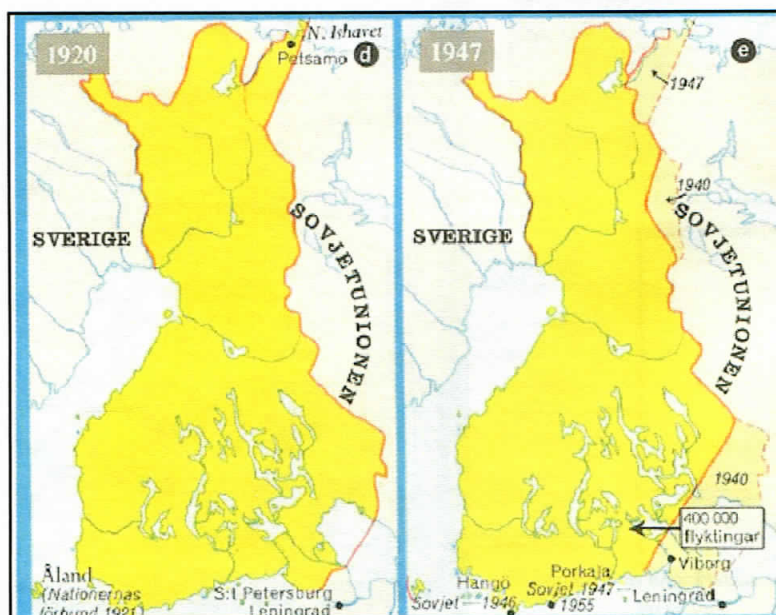
I nya kläder, lappmössa och overall, tillsammans med två finska flickor.

Denna förhållande översändas i 2 (två) exemplar, varav ett exemplar behållas av Eder, och ett exemplar underlämnas och översändes till Högskommittén för Finlands Sam. Heltagsstaten, 26. Stockholm.

Medborgarskap

Norra Finland 1968 med nuvarande Salla markerad

Finland 1920 respektive 1947, Atlas till historien

Kustaava Tervo föddes 1903 i väglöst land i gamla Salla norr om Polcirkeln. Hon skulle ensam bära sina umbäranden under krigen som mor till åtta barn.

Dottern Maila var nummer 5 i barnaskaran. Vid sin mammas sida tvingades hon fly genom Finland vid flera tillfällen.

Som fyraåring skickades hon 1942 till Sverige för att få vård på barnhem bl a mot tbc. Hon hann fylla både fem och sex år

innan hon återsåg sin mamma. Under Lapplandskriget skickades hon i oktober 1944, denna gång tillsammans med tre systrar, åter till Sverige.

Det skulle dröja tretton år innan Kustaava Tervo återsåg sina fyra döttrar. Maila var då 20 år.